

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENLERİNİN YETİŞTİRİLMESİ

Doç. Dr. Cahit KAVCAR*

Giriş

Herhangi bir konuda bilgi eksikliği bir dereceye kadar hoş görülebilir. Çünkü bilgi eksikliğini gidermek kolaydır. Ama bir kimse kendi dilini doğru ve düzgün kullanma becerisinden yoksunsa hoş görülemez, görülmemelidir. Çünkü bilindiği gibi dil, anlaşma, iletişim ve düşünme aracıdır. İşte böylesine önemli bir araç olan Türkçemizin kullanımında, gerek öğrenci yazıları ve sınav kâğıtları, gerekse özel ve resmî yazışmalar bakımından hiç de hoş görülemeyecek yanlışlarla, kusurlarla sık sık karşılaşyoruz. Bundan dolayı, Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenleri konusu büyük önem taşımaktadır.

Bir eğitim sisteminin en önemli ögesi öğretmendir. Eğitim sisteminin başarısı, temelde, sistemi işletip uygulayacak olan öğretmenlerin ve diğer eğitim personelinin niteliklerine bağlıdır. Hiçbir eğitim modeli, o modeli işletecek personelin niteliğinin üzerinde hizmet üretemez. Bu nedenle, “Bir okul, ancak, içindeki öğretmenler kadar iyidir” denilebilir.

Bilindiği gibi iyi bir öğretmende üç temel özellik aranır : 1. Genel kültür 2. Özel alan bilgisi 3. Öğretmenlik meslek bilgisi. Genel kültürün önemi açık. Alan bilgisini, bilmeyen öğretemez diye, öğretmenlik meslek bilgisini de her bilen öğretemez diye açıklayabiliriz.

Bu kısa girişten sonra, “Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenlerinin Yetiştirilmesi” konusuna geçelim. Bilindiği gibi Türk dili ve edebiyatı öğretmenlerinin yetişmesi, genel öğretmen yetiştirme politikasının bir parçası, bir boyutudur. Bu nedenle, konumuzu genel öğretmen yetiştirme politikası ile birlikte ve onun içinde ele alacak, Türk dili ve edebiyatıyla ilgili özel durumları incelemeye çalışacağız.

*Eğitim Programları ve Öğretim Bölümü Öğretim Üyesi

Öğretmen yetiştirme, çok boyutlu ve geniş kapsamlı bir konudur. Öğretmen adaylarının seçimi, hizmet öncesi eğitimi, staj dönemi ve bu dönemdeki izleme- değerlendirme çalışmaları, hizmet içi eğitim gibi konular tümüyle “Öğretmen yetiştirme” kavramı içine girer. Biz burada, Cumhuriyet döneminde Türk dili ve edebiyatı öğretmeni yetiştirme çabalarına kısaca göz atacak, bugünkü durumu ele alacağız.

I. Kısa Tarihçe

Ülkemizde öğretmenliğin ayrı bir meslek olarak görülmesi ve bu meslekten olanların ayrı okullarda yetiştirilmesi gereği 16 Mart 1848’de İstanbul’da açılan “Darümuallimin” (Erkek Öğretmen Okulu) ile ortaya çıkar. Daha sonra, özellikle ortaöğretim kurumlarına öğretmen yetiştirmek üzere 1890’da “Darümuallimin-i Âliye” (Yüksek Öğretmen Okulu) açılır. Edebiyat ve fen bölümlerinden oluşan bu iki yıllık okulun amacı, liselerin ve daha yüksek derecedeki okulların öğretmen ihtiyacını karşılamaktır. 1908’den sonra bu okulun öğrencileri dal öğrenimiyle ilgili dersleri İstanbul Darülfünunu’nun ilgili fakültelerinde görmeye başladılar. Böylece eğitim sistemimize, program bakımından büyük ölçüde fakültelere bağlı bir öğretmen okulu modeli girmiş oluyordu.¹

Cumhuriyet döneminde öğretmenlik mesleğinin gelişmesi, öğretmenlerin sayıca ve nitelik bakımından ihtiyacı karşılayacak biçimde yetiştirilmeleri ve bunun için de öğretmen okullarının açılması yönünde önemli çalışmalar yapılmıştır. Atatürk başta olmak üzere, yeni Türk Devletinin kurucuları, halkımızı içine gömüldüğü bilgisizlikten kurtarmak ve yeni devlet kadrolarını yeterli elemanlarla doldurmak amacıyla eğitim alanında büyük atılımlar yapmışlardır. Özellikle öğretmenlerin iyi yetiştirilmesi konusuna özel bir önem verilmiştir.

Atatürk, daha Cumhuriyet kurulmadan önce, 1 Mart 1923’te Türkiye Büyük Millet Meclisinin dördüncü toplantıya çıkması nedeniyle yaptığı konuşmada, öğretmenlik mesleğinin önemini ve bu alanda yapılacak çalışmaları çarpıcı bir biçimde vurgulamaktadır. Bundan bir yıl sonra, 13 Mart 1924 tarih ve 439 sayılı “Orta Tcdrisat Muallimleri Kanunu” kabul edilir. Bu yasayla öğretmenlik, “Devletin

¹ Ferhan Oğuzkan, *Orta Dereceli Okul Öğretmenlerinin Yetiştirilmesi*, M.E.B., Cumhuriyet Döneminde Eğitim, İstanbul 1983, s. 596.

genel hizmetlerinden eğitim ve öğretimi yerine getirmekle görevli bir meslek" haline getirilir; ilk, orta ve yüksek olmak üzere üç kademeye ayrılır. Yasada ayrıca, öğretmen olabilme koşulları da ayrıntılı olarak belirtilir. Buna göre öğretmen okullarını bitirenler, Bakanlığın uygun göreceği yere stajyer öğretmen olarak atanmakta, bir yıl sonra stajyerliği kalkarak öğretmen unvanını almaktadırlar.

Öğretmen okulu dışındaki okulları bitirenlerden öğretmen olmak isteyenler ise, yasanın 6. maddesine göre sıkı bir elededen geçirilecektir. Buna göre, öğretmen okulları dışındaki yüksek öğrenim kurumlarını bitirenlerden kendi dallarında öğretmenlik yapmak isteyenlerin, Bakanlığın göstereceği bir okulda en az bir yıl staj yapmaları, bir yılın sonunda okul öğretmenler kurulunun onayı alındıktan sonra, bu adayların Türkçe, fenn-i terbiye (pedagoji) ve felsefe derslerinden yapılacak sınavda başarılı olmaları gerektiği hükmü yer alıyor.² Burada bizim açımızdan çok önemli bir nokta, hangi dalda olursa olsun, öğretmen olacak adayların önce bir Türkçe sınavına da girmesi ve onu başarmak zorunda olmasıdır. Bu sıkı ve akılcı tutum, yeni devleti kuranların, Cumhuriyetin temellerini ne kadar sağlam attıklarını açıkça göstermektedir.

1926 tarihli "Maarif Teşkilâtına Dair Kanun" da, büyük yeniliklerle dolu olmasının yanı sıra, öğretmenliği ayrı bir meslek olarak tanımlar, bu mesleğe büyük önem ve değer verir.

Böylece öğretmenlik mesleği giderek saygınlık kazanıyordu. Bu durumda en büyük pay, elbette ki Atatürk'ündür. Cumhuriyet döneminde eğitimle ilgili ilerleme ve gelişmeleri incelerken, her şeyden önce onun eğitim ve öğretim konusuna verdiği büyük önemi, öğretmenlere gösterdiği yakın ilgiyi, onlara verdiği direktifleri her zaman göz önünde tutmak gerekir. Büyük Önderin öğretmenlik mesleğine karşı yakınlığı ve öğretmenlere karşı beslediği engin güven, Cumhuriyetin ilk yıllarında çeşitli maddî ve manevî güçlükler içinde görevlerini sürdürmeye çalışan öğretmenler için güç ve esin kaynağı olmuştur. Gerek düzenli olarak her yıl yaptığı Büyük Millet Meclisini açış konuşmalarında, gerekse çeşitli söylev ve demeçlerinde öğretmenlere verdiği önemi, onlardan neler beklediğini çok çarpıcı bir biçimde dile getirdiğini biliyoruz.³ Bu büyük ilgi, görev başındaki

² Hasan Cicioğlu, *Cumhuriyet Döneminde Öğretmenliğin Yasal Temelleri*, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 1984, C. 17, Sayı 1-2, s. 29-30.

³ Bu konuda bkz. Kemal Aytaç, *Gazi M. Kemal Atatürk-Eğitim Politikası Üzerine Konuşmalar*, Ankara 1984.

öğretmenlerin başarı ve verim durumunu arttırdığı gibi, pek çok yetenekli gencin de öğretmenlik mesleğini seçmesine yol açmıştır.

Bu genel ve kısa açıklamalardan sonra, asıl konumuz olan “Türk dili ve edebiyatı öğretmenlerinin yetiştirilmesi”ne geçelim. Bu konuyla ilgili olarak da, önce milli eğitim şûalarına, daha sonra Türk dili ve edebiyatı öğretmeni yetiştiren başlıca eğitim kurumlarına kısaca bir göz atacağız.

2. Milli Eğitim Şûalarında Türkçe Öğretimi

Bilindiği gibi, değişik tarihlerde toplanan milli eğitim şûalarında öğretmen yetiştirme konusu sık sık gündeme getirilmiş, beliren yeni ihtiyaçlar ve sorunlar karşısında çeşitli görüşler ileri sürülmüş, birtakım önlemler alınması tavsiye edilmiş ve uygulanmak üzere bazı önerilerde bulunulmuştur. Bunlardan bir kısmının uygulamaya geçirildiği, bir kısmının ise kâğıt üzerinde kaldığı da gerçektir. Şimdi, Türkçe öğretimi ile Türk dili ve edebiyatı öğretmeni yetiştiren kurumlarla ilgili şûalara kısaca bir göz atalım.

17-29 Temmuz 1939 tarihinde toplanan I. Milli Eğitim Şûrası'nda öğretmen yetiştirme konusuna önemle yer verilmiş, Gazi Eğitim Enstitüsü ve Yüksek Öğretmen Okulu yönetmenlikleri ele alınmış, yüksek öğretimde anadilinin önemi üzerinde durulmuştur.

II. Milli Eğitim Şûrasının (15-23 Şubat 1943) gündeminde yer alan önemli konulardan biri, “Bütün öğretim kurumlarında anadili çalışmalarının veriminin artırılması”dır. Zamanın Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, Şûrayı açış konuşmasında, çocukları “görmeye, gördüğünü anlatmaya, gördüğü ve görmediği şeyler üstünde düşünmeye” alıştıracak ve onların zihnine her yönden gelişme imkânı sağlayacak bir öğretime duyulan ihtiyacı belirtir ve bu amaca varmada öğretmen yetiştiren kurumları daha özenli çalışmaya çağırır. Ve bu konuda varılan kararlardan biri şöyle: “Bütün öğretim kurumlarında anadili çalışmalarının veriminin artırılması, Türkçe ve özellikle “yazma” öğretiminin daha verimli bir hale getirilmesi için gereken önlemlerin alınması.” Ayrıca bu şûrada, öğretmen okullarında Türkçe ders saatlerinin artırılması, bu okullara alınacak öğrencilerin Türkçeden “sıkı” bir sınava bağlı tutulması gereği vurgulanır. Okullarımıza Türkçe dilbilgisi dersleri de bu sırada girer.

III. Milli Eğitim Şûrasında (2-10 Aralık 1946) ele alınan önemli konulardan biri “öğretmen yetiştirme”. Ankara'da bir yüksek öğ-

retmen okulu açılması, "Millî eğitim hizmetinde asıl olan öğretmenliktir" hükmünün yeni baştan düzenlenmesi, nitelikli öğretmenler yetiştirilmesi gibi görüşler benimsenir.

IV. Millî Eğitim Şûrasında (22-31 Ağustos 1949) gündeme alınan konulardan biri, Türk dili ve edebiyatı öğretmenleri de yetiştiren "Eğitim enstitüleri ve yüksek öğretmen okullarının yeniden düzenlenmesi." Zamanın millî eğitim bakanı Tahsin Banguoğlu, yeni açılan lise ve ortaokullara "seçme öğretmenler" bulunamayışından yakılarak, öğretmen yetiştirme sorununun taşıdığı önemi belirtiyor ve şöyle diyor: "Öğretmenin haiz olacağı vasıfları tayin etmek ve onlar üzerinde ısrar etmek lâzımdır ki istediğimiz kaliteyi liselerde ve ortaokullarda temin edebilelim."

Bu şûrada öğretmen adaylarının daha iyi yetişmelerini sağlamak üzere eğitim enstitüleri öğretiminin ikişer yıl süreli fen ve edebiyat bölümleri halinde ikiye ayrılması görüşü benimsenir. Ankara'da ikinci bir yüksek öğretmen okulu açılması ve yüksek öğretmen okulu öğrencilerinin meslek formasyonları üzerinde durulur.

VII. Millî Eğitim Şûrasında (5-15 Şubat 1962) çeşitli konuların yanı sıra "öğretmen yetiştirme" üzerinde de ısrarla durulur. Branşlaşma eğilimi giderek ağırlık kazanır, eğitim enstitüleri edebiyat bölümlerinin Türkçe ve Tarih Coğrafya-Yurttaşlık Bilgisi olmak üzere iki bölüme ayrılması uygun görülür. Yüksek öğretmen okulu konusu yine ele alınır, bu okulun üniversiteye bağlı olması veya ayrı bir eğitim fakültesi haline getirilmesi önerisi olumlu karşılanır.

X. Millî Eğitim Şûrası (23-26 Haziran 1981), gerek temel eğitimde, gerekse orta eğitimde Türkçe öğretimine önemle yer verir. Aynı şûra, öğretmen yetiştirme konusuna da eğilir, öğretmen yetiştirmeyi üç yönlü ele alır. 1. Hizmet-öncesi eğitim 2. Hizmet-içi eğitim 3. İş başında eğitim.

XI. Millî Eğitim Şûrasının (8-11 Haziran 1982) tek konusu "Öğretmenler ve Eğitim Uzmanları"dır. Bu şûranın dikkate değer özelliklerinden biri, ilk kez öğretmen sorunlarına ilişkin ayrıntılı bir araştırma sonuçlarının Şûraya sunulmuş olmasıdır.⁴ Söz konusu araştırma, ülkemiz çapında 14073 öğretmenden anket yoluyla toplanan verilere dayanmaktadır. Bu şûrada ele alınan öğretmenlerle ilgili

⁴ Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Başkanlığı, Öğretmen Sorunları ve Eğilimleri Araştırması, Ankara, 1982.

başlıca konuları şöyle sıralayabiliriz: Öğretmenliğin çekici hale getirilmesi, öğretmenlerin hizmet öncesi ve hizmet içi yetiştirilmesi, öğretmenlerin üniversite düzeyinde öğrenim görmesi, uzmanlık eğitimi yapacak öğretmenlere çeşitli kolaylıklar (maaşlı izin vb.) tanınması, öğretmenlerin hayat şartlarının iyileştirilmesi, çalışma şartlarının iyileştirilmesi, okullar ve bölgeler arasında dengeli öğretmen dağılımının sağlanması.

3. Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni Yetiştiren Kurumlar

Cumhuriyet döneminde Türkçe ve edebiyat öğretmeni yetiştiren başlıca üç kaynak görüyoruz: a) Eğitim enstitüleri b) Yüksek öğretmen okulları c) Edebiyat fakülteleri.

a) Eğitim Enstitüleri

Cumhuriyet döneminde ortaokul Türkçe öğretmeni yetiştirilmesinde en büyük görevin eğitim enstitülerine düştüğü bir gerçektir. Bu kurumlardan yetişenlerin lise ve dengi okullarda da edebiyat dersleri verdiğini biliyoruz.

Eğitim enstitüleri denince en başta Gazi Eğitim Enstitüsü gelir. Eğitim enstitüsü tipi bir öğretmen okulunun kaynağı, Türkçe öğretmeni yetiştirmek amacıyla 1926-1927 öğretim yılında Konya'da açılan "Orta Muallim Mektebi" olmuştur. Bir yıl sonra Pedagoji bölümü de eklenerek Ankara'ya nakledilen bu okulun Türkçe Bölümü, Haziran 1928'de ilk mezunlarını verdi. Daha sonra yeni bölümler de eklenir. 1929-1930 öğretim yılında bugünkü Gazi Eğitim Fakültesi binasına taşınmış ve "Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü" adını almıştır. Bu köklü kurum, ortaokul ve liselere binlerce Türk dili ve edebiyatı öğretmeni yetiştirmekle kalmamış, yeni bir eğitim-öğretim anlayışının ülke çapında yayılmasına ve benimsenmesine hizmet etmiş, yeni açılan eğitim enstitülerine de program ve öğretmen bakımından kaynaklık etmiştir.

1940'larda kendini gösteren ortaokul öğretmen açığını kapatmak amacıyla, öğretmen yetiştiren kurumların sayısını arttırmaya karar verilir ve bu karar gereğince Balıkesir, İstanbul, İzmir gibi başka illerde de yeni eğitim enstitüleri açılır, bunlarda da Türkçe bölümleri yer alır.

Eğitim enstitülerinin bölüm sistemlerinde ve programlarında zaman zaman önemli değişiklikler oldu. Bu okulların sayısı 1965'ten

sonra politik kaygıların da etkisiyle çok hızlı bir artış gösterir. Buralarda görev yapacak yani öğretmen yetiştirecek öğretmenlerde herhangi bir nitelik ölçütü aranmamış, böylece nitelik hızla düşmüştür. 1977 yılında ülkemizdeki üç yıllık eğitim enstitüsü sayısı 18'di.

1977-1978 öğretim yılı başında üç yıllık eğitim enstitüsü sayısı 10'a indirildi ve bunlarda öğrenim süresi dört yıla çıkarıldı (Ankara Gazi, İstanbul Atatürk, Balıkesir Necati, İzmir Buca, Bursa, Diyarbakır, Konya Selçuk, Trabzon Fatih, Samsun, Erzurum Kâzım Karabekir). 1978-1979 öğretim yılında alınan bir kararla, eğitim enstitülerinin adları "Yüksek öğretmen okulu" olarak değiştirildi. Bu kurumlar, 20 Temmuz 1982'de "eğitim fakültesi" adıyla üniversitelere bağlandı.

Eğitim enstitüleri Türkçe bölümlerine, diğer bölümlere olduğu gibi, önceleri ilköğretmen okulu ve lise mezunları yazılı sınav ve mülakat sonucu alınıyordu. Sonraları test ve mülakat sonucu, en sonra ise lise mezunları, ÖSYM test sınavı sonucu alınıyordu. Bu kurumlarda okuyan öğrenciler dal derslerinin yanı sıra öğretmenlik meslek bilgisi dersleri okuyor, bir süre staj da yapıyorlardı. Ancak, özellikle 1975-1980 döneminde bu okullarda düzenli bir eğitim-öğretim ve programlı uygulama-staj yapıldığı söylenemez.

b) *Yüksek Öğretmen Okulları*

Cumhuriyet döneminde ortaöğretim öğretmenlerinin, özellikle lise ve dengi okulların Türk dili ve edebiyatı öğretmenlerinin yetiştirilmesinde önemli hizmeti olan kurumlardan biri de yüksek öğretmen okullarıdır. 1890'da kurulan "Dârülmuallimin'i Âliye", Cumhuriyetten sonra açılan bu tip okulların ilk örneği sayılır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında karşılaşılan başlıca sorunlardan biri, istenilen sayıda ve nitelikte lise öğretmeninin bulunmaması idi. Bu nedenle 1924'te İstanbul'da "Yüksek Muallim Mektebi" adı verilen okul gelişir. Yüksek öğretmen okulu, üniversite öğrencilerinden bir kısmını sınavla alıyor, devlet hesabına okutuyordu. Öğrenciler özel alanlarıyla ilgili dersleri Edebiyat Fakültesinde görüyorlar, ayrıca okulda pedagojik formasyon sağlayan birtakım dersler de alıyorlardı. Önce yalnız erkek öğrencilerin kabul edildiği bu okula 1940'tan sonra kız öğrenci de alınmaya başlandı.⁵ Ancak bu köklü kurum, lise öğretmeni ihtiyacını karşılamaya yetmiyordu.

5 Ferhan Oğuzkan, Adı geçen yazı, s. 609.

Lise öğretmenine duyulan ihtiyacın giderek artması karşısında, 12 Ağustos 1959 tarihinde Ankara'da yeni bir yüksek öğretmen okulu açıldı. Bu, ilköğretmen okullarının en başarılı ve seçkin öğrencilerini alma esasına dayalı yeni bir modeldi. Başlangıçta fen koluna öğrenci alan bu okul, 1960'ta edebiyat koluna da aynı yöntemle öğrenci almaya başladı.

Bu okulun öğrencileri, branş öğrenimlerini üniversitenin ilgili fakülte ve bölümlerinde, öğretmenlik meslek bilgisi derslerini ise yüksek öğretmen okulunda alıyorlardı. İlk uygulamadan çok verimli sonuçlar alınması üzerine, Millî Eğitim Bakanlığı, İstanbul'daki tarihsel yüksek öğretmen okulunu da aynı modele dönüştürdü (1962). Burası da hem edebiyat, hem fen koluna öğrenci alıyordu. 1964 yılında İzmir'de de aynı modele göre bir yüksek öğretmen okulu açıldı ama orası yalnızca fen koluna öğrenci aldı.

Böylece, Türk millî eğitiminde nitelikli öğretmen bakımından büyük bir canlılık sağlandı. Ancak 1974'ten sonra kendini gösteren olumsuz gelişmeler sonucu, 1978 yılında yüksek öğretmen okulları kapatıldı ve bu okullar da tarihe karıştı.⁶

c) Üniversiteler

Ortaöğretim kurumlarına Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni yetiştiren kaynaklar arasında üniversitelerin de önemli bir yeri vardır. Cumhuriyetin ilk yıllarından bu yana İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1936'dan beri de Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, lise ve dengi okullara çok sayıda Türk dili ve edebiyat öğretmeni yetiştirmiştir. Buralarda okuyan öğrenciler geniş ve ayrıntılı branş öğrenimi yapıyor, çok düzenli olmamakla birlikte bazı pedagoji dersleri de alıyorlardı.

Bu iki fakülteye, 1955'ten sonra sayısı giderek artan diğer üniversitelerin edebiyat ve fen-edebiyat fakülteleri de eklendi.

Üniversitelerde okuyan öğrencilerden öğretmen olmak isteyenler için öğretmenlik sertifikası programları düzenleme yoluna gidildi. Ancak üniversitelerin öğretmenlik sertifikası programları arasında gerek derslerin sayısı ve dağılımı, gerekse içeriği bakımından önemli

⁶ Yüksek Öğretmen Okulu konusunda geniş ve ayrıntılı bilgi için bkz. Cahit Kavcar, *Tarihe Karışan Bir Öğretmen Yetiştirme Modeli: Yüksek Öğretmen Okulu*, A.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, 1982, C. 15, Sayı 1, s. 197-214.

farklar vardır. Son yıllarda bu konuda birliğin büyük ölçüde sağlandığı görülüyor.

4. Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni Yetiştirmede Bugünkü Durum

Daha önce verilen bilgilerden anlaşılacağı gibi, artık bugün eğitim enstitüleri ve yüksek öğretmen okulu yok. 20 Temmuz 1982 tarih ve 17760 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan "Yükseköğretim Kurumları Teşkilâtı Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" ile, öğretmen yetiştiren bütün kurumlar, ya varolan ya da yeni açılan üniversitelere bağlandılar. Böylece Millî Eğitim Bakanlığı, öğretmen yetiştirme görevini üniversitelere devretmiş oldu ve 1957'de kurulan Öğretmen Okulları Genel Müdürlüğü kaldırdı.

Bugün, bütün branşlarda olduğu gibi, Türk dili ve edebiyatı öğretmeni bakımından da tek kaynak Üniversiteler oluyor. Üniversiteler bu görevi iki kanaldan yürütmektedir: a) Eğitim fakülteleri b) Edebiyat ve fen-edebiyat fakülteleri.

a) Eğitim Fakülteleri

2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'ndan sonra 20 Temmuz 1982'de yapılan düzenlemeye göre ülkemizde bugün 21 eğitim fakültesi bulunmaktadır. Bunların 10'unda Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi bölümü vardır.

Bunlardan Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümünde dört yıllık lisans öğretimi süresince toplam 209 kredilik ders okutulmaktadır. İki anabilim dalı programı şeklinde yürütülmekte olan lisans programı şöyledir:

Gazi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü 1985-1986 Öğretim Yılı Lisans Ders Programı

A) Türk Dili Eğitimi Anabilim Dalı Programı

I. Yıl

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi

Yabancı Dil (İng. Fr. Alm.)

Beden Eğitimi veya Güzel Sanatlar

Osmanlıca
 Türkiye Türkçesi
 Kompozisyon
 Eski Türk Edebiyatına Giriş
 Türk Halk Edebiyatına Giriş
 Yeni Türk Edebiyatına Giriş
 13. yüzyıl Öncesi Türk Edebiyatı
 Eğitime Giriş
 Eğitim Sosyolojisi

II. Yıl.

Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi
 Yabancı Dil
 Beden Eğitimi veya Güzel Sanatlar
 Osmanlıca
 Türkiye Türkçesi
 Orhun-Uygur Türkçesi
 Eski Türk Edebiyatı
 Türk Halk Edebiyatı
 Yeni Türk Edebiyatı
 Eğitim Psikolojisi
 Türk Dili Tarihi
 Eğitim Programı ve Öğretim Yöntemleri
 Anadolu ve Rumeli Ağızları

3. Yıl

Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi
 Yabancı Dil
 Beden Eğitimi veya Güzel Sanatlar
 Azeri Türkçesi
 Eski Anadolu Türkçesi
 Yeni Türk Şiveleri
 Genel Dil Bilimi
 Eski Türk Edebiyatı

Türk Halk Edebiyatı
Yeni Türk Edebiyatı
Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme
Eğitim Teknolojisi

4. Yıl

Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi
Yabancı Dil
Beden Eğitimi veya Güzel Sanatlar
Karahanlı Türkçesi
Harezmi-Kıpçak-Çağatay Türkçeleri
Yeni Türk Şiveleri
Eski Türk Edebiyatı
Yeni Türk Edebiyatı
Rehberlik
Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Yöntemleri
Eğitim Yöntemi
Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi-Uygulama

B) *Türk Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı Programı*

1. Yıl

Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi
Yabancı Dil (İng., Fr., Alm.)
Beden Eğitimi veya Güzel Sanatlar
Osmanlıca
Türkiye Türkçesi
Kompozisyonu
Eski Türk Edebiyatına Giriş
Türk Halk Edebiyatına Giriş
Yeni Türk Edebiyatına Giriş
13. Yüzyıl Öncesi Türk Edebiyatı
Eğitime Giriş
Eğitim Sosyolojisi

2. Yıl

Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi

Yabancı Dil

Beden Eğitimi veya Güzel Sanatlar

Osmanlıca

Türkiye Türkçesi

Orhun-Uygur Türkçesi

Eski Türk Edebiyatı

Türk Halk Edebiyatı

Yeni Türk Edebiyatı

Farsça

Eğitim Psikolojisi

Eğitim Programı ve Öğretim Yöntemleri

3. Yıl

Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi

Yabancı Dil

Beden Eğitimi veya Güzel Sanatlar

Azeri Türkçesi

Eski Anadolu Türkçesi

Eski Türk Edebiyatı

Türk Halk Edebiyatı

Yeni Türk Edebiyatı

Farsça

Türk Halk Bilimi

Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme

Eğitim Teknolojisi

4. Yıl

Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi

Yabancı Dil

Beden Eğitimi veya Güzel Sanatlar

Karahanlı Türkçesi

Harezmi-Kıpçak-Çağatay Türkçeleri

Eski Türk Edebiyatı
 Türk Halk Edebiyatı
 Yeni Türk Edebiyatı
 Türk Halk Bilimi
 Rehberlik
 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Yöntemleri
 Eğitim Yöntemi
 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Uygulamaları

Görüldüğü gibi programda, genel kültür, özel alan bilgisi, meslek bilgisi ve uygulama birlikte yer almaktadır.

b) *Edebiyat ve Fen-Edebiyat Fakülteleri*

Türkiye'de liselere ve dengi okullara Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni yetiştirmede en büyük payı olan iki fakülte, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi ile Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesidir. Bu iki fakülte bugün de aynı görevi sürdürüyor. Bunlardan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünün 1985-1986 yılı dört yıllık lisans programı şöyledir:

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
 1985-1986 Öğretim Yılı Lisans Ders Programı

1. Yıl

Osmanlıca
 Türkiye Türkçesi
 Türk Dili Tarihine Giriş
 Eski Türk Edebiyatına Giriş
 Yeni Türk Edebiyatına Giriş
 Türk Halk Edebiyatına Giriş

Seçmeli

Edebî Bilgiler
 Batı Edebiyatında Akımlar
 Türk Halk Bilimi
 Türkiye Türkçesi Uygulama

2. Yıl

Osmanlıca

Türkiye Türkçesi

Eski Türkçe (Göktürk-Uygur)

Eski Türk Edebiyatı Tarihi

Yeni Türk Edebiyatı Tarihi

Türk Halk Edebiyatı

Seçmeli

Eski Anadolu Türkçesi

Türk Dili Tarihi

Metin Şerhi

Halk Edebiyatı Derleme Metodları

Tanzimat Metinleri

Halk Bilimi

3. Yıl

Türk Dili Tarihi

Orta Türkçe (Karahanlı-Harezmi-Kıpçak)

Eski Türk Edebiyatı Tarihi

Yeni Türk Edebiyatı Tarihi

Türk Halk Edebiyatı

Çağdaş Türk Lehçeleri

Seçmeli

Eski Anadolu ve Azeri Metinleri

Türkiye Türkçesi

Roman Tahlili

Şiir Tahlilleri

Divan Edebiyatında Nazım

Folklor Teorileri

Halk Bilimi

4. Yıl

Manzum-Mensur Metin Şerhi

Millî Edebiyat
Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı
Eski Türk Edebiyatı Semineri
Türk Lehçeleri
Halk Edebiyatı
Eski Türk Lehçeleri
Türk Dili Tarihi
Türkiye Türkçesi
Kültür ve Folklor
Müze Çalışma ve Uygulamaları
Halk Takvimi ve Meteorolojisi
Geçiş Dönemleri Semineri
Halk Sanatları ve Mimarisi

Bu ders programına, her sınıfta okutulan Türk Dili, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi ile Beden Eğitimi veya Güzel Sanatlar derslerini de eklemek gerekir.

20 Temmuz 1982'deki düzenlemeye göre, 27 üniversitenin birçoğuna bağlı olarak fen-edebiyat fakültesi de açıldı. Bugün fen-edebiyat fakültelerinin 10'unda Türk Dili ve Edebiyatı bölümü bulunmaktadır. Buralarda okutulan dersler, yukarıda listesi verilen Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü programıyla büyük ölçüde paralellik göstermektedir.

Hemen dikkati çekeceği gibi, gerek edebiyat fakültelerinin, gerekse fen-edebiyat fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde yalnızca alan dersleri verilmektedir. Öğretmenlik meslek bilgisi dersleri ise eğitim fakültelerince veriliyor. İlerde öğretmen olmayı veya öğretmenlik yapma ihtimalini düşünen adaylar, iki yıl süreyle öğretmenlik sertifikası dersleri alıyorlar. Bu arada uygulama yapıyorlar ve sonuçta "öğretmenlik sertifikası" elde ediyorlar.

Bir örnek olmak üzere, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesince verilmekte olan ve Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğrencilerinin de aldığı öğretmenlik sertifikası dersleri şöyle :

Eğitim Bilimine Giriş
Eğitim Sosyolojisi

Gelişim Psikolojisi
 Öğrenme Psikolojisi
 Ölçme ve Değerlendirme
 Öğretim İlke ve Yöntemleri

Bu altı zorunlu dersten başka, adaylar iki seçimli ders alıyor ve uygulama yapıyorlar. Böylece, 27 kredilik öğretmenlik meslek bilgisi dersi almış oluyorlar.

Fakat bütün iyi niyetli çalışmalara rağmen, öğretmenlik sertifikası programlarında gerek çok kalabalık sınıflar, gerek öğrencilerin durumu ve motivasyon eksikliği, gerekse uygulama-staj çalışmalarının pek düzenli yürütülüp izlenemeyişi gibi önemli sorunlar bulunduğunu belirtmek gerekir.

Yapılan açıklamalardan anlaşılacağı gibi, bugün ülkemizde ortaöğretime öğretmen yetiştirmek için uygulanan model şudur :

Lisans + Öğretmenlik sertifikası + Uygulama

Böylece, üniversitelerin Türk Dili ve Edebiyatı bölümleri ile Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi bölümünü bitiren ve elinde öğretmenlik sertifikası bulunan adaylar, işveren durumundaki Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığınca açılan "Öğretmenlik sınavı"na giriyorlar. İlki 26 Ekim 1985 tarihinde, Bakanlık adına ÖSYM tarafından yapılan bu sınavda, genel kültür, alan bilgisi ve meslek bilgisi olmak üzere üç yönlü sorular vardı. Bu sınavda yüz üzerinden alınan en yüksek puan 70'di ve Bakanlık, ihtiyaç fazlalığı nedeniyle puanı 40'a kadar düşürmek zorunda kaldı. Böylece başarılı görülen adaylar ortaokul ve liselere Türkçe ve edebiyat öğretmeni olarak atandılar. Şu andaki duruma göre aynı uygulama bundan sonra da süreceğe benziyor.

5. Başlıca Sorunlar

Şimdi, acı da olsa bazı gerçekleri gündeme getirelim. Yalnızca Türk dili ve edebiyatı öğretmenleri açısından değil, bütün dallar açısından baktığımız zaman, öğretmenlik mesleğinin saygınlığını büyük ölçüde kaybettiğini görüyoruz. Özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarında çok değer verilen, hatta el üstünde tutulan öğretmenlik, bugün pek de geçerli bir meslek olarak görülüyor ve tercih edilmiyor. Bu durum biraz sonra rakamlarla da gösterilecektir.

Kuşkusuz, öğretmenlerin toplum içinde saygınlık kazanması, saygınlığın kaybına yol açan nedenlerin ve içinde buldukları sorunların giderilmesi ile mümkün olur. Öğretmenlerin bugün çeşitli sorunları vardır. Ekonomik ve sosyal sorunlar, çalışma şartlarının yetersizliği, öğretmeni değerlendirme sisteminin iyi işlemeyişi, hizmet-içi eğitimin düzenli yürümeysi, meslekle ilgili gelişmelerin izlenemeyişi, öğretmen-Bakanlık ilişkilerindeki kopukluk gibi sorunlar ilk akla gelenlerdir.

Bunlardan ekonomik soruna kısaca bir göz atalım. Öğretmenlerimiz hemen her zaman asgari yaşama düzeyinin altında maaş almışlardır.⁷ Bunun kaçınılmaz bir sonucu, mesleğe ilginin giderek azalması ve yetenekli kişilerin ilk fırsatta meslekten ayrılması olmuştur. Özellikle ekonomik nedenlerle meslekten kopma ve ayrılmalar hiç de az değildir. Bir örnek verelim. 1980-1981 öğretim yılında ilköğretimde 213 598 öğretmen varken, 1983-1984 öğretim yılında bu sayı 208 912'dir. İki yıl içinde beş bin kadar öğretmen azalmış, buna karşılık öğrenci sayısı bir milyon artmıştır. Zamanın Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanı Vehbi Dinçerler'in açıklamalarına göre Kasım 1984'te her düzeyde 16 000 öğretmen açığı vardı ve Bakan, "iş bulamamış üniversite mezunlarına" çağrıda bulunarak, kendilerinin öğretmen olabileceklerini bildirmiştir.⁸

Görüldüğü gibi, konuya gerçekçi yaklaşım ve bir nitelik kaygısı yok. Öğretimde belli nitelikler ve yeterlik aranmıyor. Oysa Millî Eğitim Temel Kanunu, "Öğretmenlik, özel bir ihtisas mesleğidir" diyor.

Bugün ülkemizde yabancı dille öğretim yapan, daha doğrusu yapması gereken 73 Anadolu lisesi, bir o kadar da yine yabancı dilde öğretim yapan özel okul var. Türk dili ve edebiyatı, Türk kültürü dersleri buralarda da büyük önem taşıyor. Bu tür okullar için nitelikli öğretmen çok daha önemli. Hadi yabancı dilde öğretmen ihtiyacını, Pakistan, Bangladeş ve Almanya'dan getireceğimiz öğretmenlerle gidermeye kalktık. Ya Türkçe ve edebiyat öğretmenlerini ne yapacağız ?

Bundan iki ay öncesine ait bir gazete haberi şöyle :

"Birbiri ardına açılan ve yabancı dille eğitim yapan özel öğretim kurumları, öğretmen ihtiyacını Millî Eğitime bağlı Anadolu liseleri

7 Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, A.Ü. Eğitim Eğitim Bilimleri Fakültesi yayını, Ankara 1985, s. 397.

8 Aynı eser, aynı sayfa.

ile normal liselerin nitelikli öğretmenlerini transfer ederek karşılıyorlar. 50-60 bin liralık memur maaşıyla geçinmeye çalışan öğretmenler, özel okullara 150 ile 300 bin lira arasında değişen maaşlarla geçiyorlar.

Transfer pazarında en büyük yarayı İstanbul Kadıköy Anadolu Lisesi aldı. 1984-85 öğretim yılı başında okul müdürü ile 12 öğretmenini Özel Doğuş Lisesi'ne kaptırdı".⁹

Aynı durum, Millî Eğitime bağlı okullardan ayrılarak özel dershanelere geçen öğretmenler için de söz konusu.

Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanı Metin Emiroğlu'nun yaptığı bir açıklamaya göre, özellikle Anadolu liselerindeki öğretmen açığını kapatmak üzere yurt dışından "öğretmen ithali" sürecek, bu öğretmenlere 150 000 lira maaş ve lojman verilecek. Ayrıca dil bilen yedek subayların Anadolu liselerinde öğretmenlik yapması yolunda bir kanun tasarısı hazırlanmaktadır.¹⁰ Gördüğümüz kadarıyla burada da yalnızca alan bilgisi ve yabancı dil yeterli sayılıyor. Nitelik kaybı ve öğretmenlik meslek bilgisi söz konusu edilmiyor. Oysa, yalnızca "Öğretmenler ve Eğitim Uzmanları" konusunu ele alan 11. Millî Eğitim Şûrası Raporunda: "Öğretmenlik, herkesin yapabileceği bir meslek olarak düşünülmemeli, gerçekten bu mesleğe yatkın kişilerin programlara kaydolması sağlanmalıdır" deniyor.¹¹

Millî Eğitim Şûrası böyle diyor ama biz şimdi uygulamaya bakalım ve kimlerin öğretmen adayı olduklarına bir göz atalım.

1984 ÖSYS Sonuçlarına Göre Bazı Fakülte ve Bölümlerin Puan Durumu

Üniversite	Fakülte	Bölüm	Taban Puanı	Tavan Puanı
Ankara Üniv.	Tıp Fakültesi		511.433	607.384
Ankara Üniv.	Dil ve T.C.F.	Türk Dili ve Edebiyatı	395.118	486.272
Gazi Üniversitesi	Tıp Fakültesi		490.466	532.516
Gazi Üniversitesi	Gazi Eğ. Fak.	Türk Dili ve Ed. Öğrt.	412.511	464.370
İstanbul Üniv.	Tıp Fakültesi		541.548	688.106
İstanbul Üniv.	Edebiyat Fak.	Türk Dili ve Edebiyatı	404.045	557.610
Hacettepe Üniv.	Tıp F.(İg.ce)		587.350	692.144
Hacettepe Üniv.	Edebiyat Fak.	Türk Dili ve Ed.	396.047	457.961
Hacettepe Üniv.	Eğitim Fak.	Fizik Öğretmenliği	356.455	453.002
O.D.T.Ü.		Bilgisayar Mh.İği	589.415	662.002
O.D.T.Ü.	Eğitim Fak.	Kimya Öğretmenliği	387.612	463.196

9 Cumhuriyet, 13 Ocak 1986.

10 Milliyet, 19 Ocak 1986.

11 Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Başkanlığı, *Millî Eğitim Hizmetinde Öğretmenler ve Eğitim Uzmanları* (Durum ve Sorunlar), Ankara 1982, s. 90.

Bu büyük puan farkları, bütün öğretmenlik dalları için geçerli. Gerçi puan türü bakımından farklılıklar bulunduğu düşünülebilir ama bu durum, genel tabloyu pek değiştirmez. Görüldüğü gibi bu rakamlar, öğretmenlik mesleği açısından hiç de iç açıcı değil. Öğretmenlik bugün, en son tercih edilen bir meslek olarak görülmekte. Öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarına en düşük puanlı adayların, öğretmen olmayı düşünmedikleri halde açıkta kalmamak için girdikleri de bir gerçek değil mi ?

Bu arada hemen şunu da belirtelim ki, iş yüksek puanla da bitmiyor. Nitelikli öğretmen için, yetenekli adayların, eski öğretmen okulları gibi uygun bir eğitim ortamında yetişmeleri de büyük önem taşımaktadır.

Evet, daha önce de belirtildiği gibi, öğretmenlerimizin bugün birçok sorunu var. Ama sorunların başında nitelik sorunu gelmektedir. Özellikle 1974'ten sonra izlenen öğretmen yetiştirme politikası, Mektupla Öğretim, Yaykur, Hızlandırılmış Eğitim gibi uygulamalar, ülkemizde öğretmenlik mesleği açısından ağır yaralar açmış, temel ölçüt olması gereken niteliği ortadan kaldırmıştır. 1980'den önce de binlerce eğitim enstitüsü öğrencisine, okullarını bitirmeden siyasal nedenlerle diploma verilip öğretmen yapıldıkları yolundaki bir skandal 1982'de ortaya çıkarılmıştır.¹² Bütün bunların acısını Türk Millî eğitimi çekmeye başlamıştır ve ilerde daha çok çekecektir. Böylesine sakat uygulamalar, öğretmenlik mesleğinin gelişip güçlenmesini önlemektedir. Nitekim, "Millî Eğitim Hizmetinde Öğretmen ve Eğitim Uzmanları" konusunu ele alan XI. Millî Eğitim Şûrası Raporunda şöyle deniyor :

"Toplumda öğretmenlik mesleğine verilen değer giderek azalmakta; öğretmenler arasında mesleğe, çalışma ve yaşam koşullarına ilişkin yakınmalar, huzursuzluklar yaygınlaşmakta, öğretmenlik gençler için çekiciliğini yitirmekte ve en son tercih edilen bir meslek haline gelmektedir. Bu durum, öğretmenlerin sorunlarına da kaynak olmaktadır."¹³

Bugün ülkemizde ortaokuldan üniversiteye kadar okutulan yabancı dil derslerinin yeterince verimli ve etkili olamadığı bir gerçektir. Bunun temelinde yatan önemli nedenlerden biri anadili yetersiz-

12 Y.Akyüz, s. 396.

13 Millî Eğitim Bakanlığı, *Onbirinci Millî Eğitim Şûrası* (8-11 Haziran 1982), *Öneriler, Konuşmalar, Kararlar*, Millî Eğitim Basımevi, Ankara 1982, s. 148.

liğidir. Çünkü kendi dilini doğru dürüst öğrenip kullanamayan bir kimsenin yabancı bir dili iyi öğrenmesi beklenemez. İşte burada da karşımıza öğretmen faktörü çıkıyor.

Ülkemizde giderek gelişen ve yaygınlaşan bir test endüstrisi var. Şunu önemle belirtelim ki, kendine göre önemi ve yararlı yanları bulunan test yöntemi, dilimizin öğrenimi ve kullanımı açısından sakinler taşımaktadır. Nitekim son yıllarda Amerika'da bile testle değerlendirme yöntemine bu açıdan önemli eleştiriler gelmeye başladı.¹⁴ Bu durumları bilen ve kendini ona göre ayarlayan, yazdırma çalışmalarına ağırlık veren, ezber bilgilerden kaçınan Türk dili ve edebiyatı öğretmenlerine çok ihtiyacımız bulunduğu açık.

Ara sıra model arayışları içine giriyor, yabancıları örnek alma yoluna gidiyoruz. Son yıllarda Japon modeli gündeme geldi. Japon modeli diyoruz ama o modelin temelinde ne yatıyor, önce ona bakmak gerekir. O modelin kaynağında yatan faktör, nitelikli insan gücü ve özellikle nitelikli öğretmendir.

M.E.G.S.B. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığınca oluşturulan bir özel ihtisas komisyonunun "Japon Eğitimi" başlıklı ve Nisan 1985 tarihli raporunda şöyle deniyor :

"Yetiştirdiği her insanı yerinde, verimli olacağı görevde kullanabilen toplum, akılcı, uygar, ileri bir toplumdur. Ancak, yetişkin insanların en iyilerini öğretmenlik mesleğine geçirebilen toplum çok güçlüdür."¹⁵ İşte Japon modelinin temelinde yatan faktör. Oysa Türk modeli olan "Yüksek Öğretmen Okulu modeli" de aynı anlayışı taşıyor.

6. Sonuç ve Öneriler

Kısaca belirtildiği gibi, ülkemiz, öğretmen yetiştirme açısından zengin bir deneyime sahip bulunuyor. Şunu önemle belirtelim ki, gerçek anlamda eğitim ve öğretim bir sanattır. İnsan yetiştirme sanatı. Öğretmenlik bir sanat olduğuna göre, öğretmen bilen, yapan, yaratan, yönlendiren, kısacası eğiten kişi olmalıdır. Bunu da herkes yapamaz.

¹⁴ Lois Bouchard, *The Teaching of Writing in the United States*, Unesco, Prospects quarterly Review of Education, 1983, Vol. XIII, No. 1. s. 107-115.

¹⁵ M.E.G.S.B. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, *Japon Eğitimi* (Özel İhtisas Komisyonu) Raporu, Ankara, Nisan 1985, s. 6-39.

İnsan yetiştirme sanatı olan eğitimde en önemli öge olan iyi öğretmen nasıl yetişir? Birbirine bağlı iki yolu var bunun: 1. İyi ve nitelikli öğretmen adayları seçmek 2. Bu adayları çok iyi yetiştirmek.

Nasıl, iyi ürün için kaliteli tohum ve fidan gerekirse, iyi öğretmen için de nitelikli öğretmen adayları şarttır. Öyle ise, öğretmen yetiştiren kurumlara en düşük puanlı ve öğretmen olmayı aklından bile geçirmemiş adaylar alma geleneğine artık son verilmelidir.

Öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarına, “Ben öğretmen olacağım!” diye karar vermiş olan, bu mesleğe gönülden bağlı, yetenekli ve süzülmüş adaylar alınmalıdır. Ve bu adaylar meslek bilgisiyle de donatılmalı, en iyi biçimde yetiştirilmelidir. Bunun belki de en kestirme yolu, ülkemizde önceden denenmiş ve yararları açıkça görülmüş “Yüksek Öğretmen Okulu modeli”dir. 1959-1978 yılları arasında çalışmış olan bu model, ilköğretmen okullarının en başarılı ve yetenekli öğrencilerini seçiyordu. Geniş çevrelerden sınavla öğrenci alan öğretmen liseleri gibi gür bir kaynak, bugün de böyle bir modeli besleyip yaşatabilecek durumdadır. Öyle ise bu konuda en sağlam yol, gerekli düzenlemeler sonucu ya eğitim fakültelerine bu modelin işleyiş düzenini aynen veya büyük ölçüde getirmek, ya da aksayan yanlarını gözden geçirerek yüksek öğretmen okulunu yeniden açmaktır. Böylece öğretmenliği en son düşünülecek meslek olmaktan kurtarırız. Aksi takdirde hem meslek çok yara alır, hem de zaman kaybımız çok olur.

Kendi dilini doğru ve düzgün kullanamayan bir gençten, öteki derslerde başarılı olması, araştırma yapması, düzgün rapor yazması ve yazmaya dayalı yaratıcı çalışmalara girişmesi beklenemez. İşte burada da karşımıza öğretmen faktörü çıkmaktadır. Çünkü aynı tip okullardan gelen öğrencilerimizin bir kısmının eli kalem tutar ve çeşitli sanat dallarında güzel yazılar bile yazarken, bir kısmı dil ve anlatım yetersizlikleri içinde bocalıyor. İlkokuldan başlayarak iyi öğretmenlerin elinde yetişen gençler hemen kendilerini gösteriyorlar. İşte, nitelikli öğretmen üzerinde böylesine ısrarla duruşumuzun sebebi bu.

Mesleklere bağlanan değerlerin pek de öğretmenlik lehine işlemeyeceği bir ortamda, başka bir yere giremeyen adaylarla hem nitelikli öğretmen yetişmez, hem de öğretmenlik mesleği saygınlık kazanmaz. Belli bir düzeyde yeteneği olmayan, iyi yetişmeyen bir kimse ne etkili olur ne de kendini kabul ettirebilir. Dahası, niteliksiz

kadrolarla okulların doldurulması, öğretmenlik gibi yüce bir meslekte onulmaz yaralar açar. Öğretmenliğin bir sanat olduğunu söylemiştik. Öğretmen olacak bir kimsenin bu sanatı öğrenmesi gerekir. Nasıl herkes bir sanatçı, söz gelişi bir yazar veya ressam olamıyorsa, herkes öğretmen olamaz.

Öğretmen ve eğitim uzmanı konusunu ele alan XI. Millî Eğitim Şûrası Raporunda aşağıdaki görüşlere yer verilmesi, öğretmen yetiştirme alanında her şeye yeni baştan girilmesi gibi büyük bir sorun karşısında bulunulduğunu göstermektedir :

“Daha önemlisi, *nasil bir öğretmen yetiştirmek istediğimizin belirli olmadığı, hele, “öğretmen yetiştirecek öğretmenlerin yetiştirilmesi” konusunda belirli bir politikamızın bulunmadığı, öğretmenlerimizin niteliğinde, giderek belirgin düşmeler olduğu görülmektedir.*”¹⁶

Özellikle Anadolu liselerinde giderek artan öğretmen ihtiyacı karşısında çareler arayan Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığının, iyi öğretmen yetiştirmek için, eski yüksek öğretmen okulu modeline uygun öğretmen yetiştirme merkezi açma yolunda birtakım çalışmalar yaptığını duymaktayız. Nitekim 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununda 1983 yılında yapılan bir değişiklikle, Millî Eğitim Bakanlığına, Yükseköğretim Kurulunun görüşü alınarak öğretmen yetiştiren okul açma yetkisi veriliyor. 44. maddenin yeni şekli şöyle :

“Öğretmenlik formasyonu veren ve öğretmen yetiştiren Millî Eğitim Bakanlığına bağlı eğitim yüksekokulları, Yükseköğretim Kurulunun görüşü alınarak, Bakanlar Kurulu kararı ile kurulabilir.”¹⁷

Böyle bir uygulamaya geçilirse, öğretmenler iki ayrı kaynaktan yetişecek demektir ve bu da birtakım sorunlar doğuracaktır.

Öneriler

Genel öğretmen yetiştirme politikasının önemli bir boyutu olan Türk Dili ve Edebiyatı alanında iyi öğretmen yetiştirmek ve anadilimizi yeterince öğretmek için şunları önerebiliriz :

1. Öğretmen adaylarını seçerken, geniş taban, yetenek, güdüleme (motive etme), başarı ve nitelik ölçütleri kesinlikle gözönünde tutulmalıdır.

16 Millî Eğitim Bakanlığı, *Onbirinci Millî Eğitim Şûrası* (8-11 Haziran 1982), *Öneriler, Konuşmalar, Kararlar*, Millî Eğitim Basımevi, Ankara 1982, s. 147.

17 Resmî Gazete, 18 Haziran 1983, Sayı 18081.

2. Nitelikli adaylar seçmenin yanı sıra, iyi öğretmen yetiştirmek için uygun bir eğitim-öğretim ortamı gerektiği unutulmamalıdır.

3. Öğretmen yetiştirecek öğretim elemanlarının çok iyi seçilmesi ve onların da iyi yetiştirilmesi, lisans-üstü öğrenim görmeleri, özellikle meslek derslerinin uzmanlaşmış öğretim elemanları tarafından okutulması büyük önem taşımaktadır.¹⁸

4. Öğretmen adayları arasında en uygun olanları seçmeye temel olacak ölçme ve değerlendirme araçları geliştirmek yararlı olur (Genel bilgi testleri, psikolojik testler, görüşme formları vb.).

5. Sayıları bugün 31 olan öğretmen liseleri şu anda normal lise programı uyguluyorlar. Bu okullar, bazı ek programlarla öğretmen yetiştirmeye kaynak olabilecek bir duruma getirilebilir. Yüksek öğretmen okulları ve 1967'den önceki eğitim enstitüleri, somut örnekler olarak gözönünde tutulmalıdır. Eğitim fakülteleri için öğretmen lisesi mezunlarına belli bir kontenjan ayrılması düşünülebilir.

6. Özellikle Türk Dili ve Edebiyatı öğretmen adaylarının tutarlı ve güvenilir bir kompozisyon sınavı ile konuşma sınavından da geçirmeleri gerekir. Böylece, kendi yazılı anlatımı bozuk olan veya herhangi bir konuşma özürü bulunan adaylarının Türkçe ve edebiyat öğretmenliği olması önlenir.

7. Öğretmenlik mesleği, ekonomik ve sosyal durum, çalışma şartları bakımından çekici hale getirilmelidir.

8. Çok özen gösterilmesi gereken hizmet öncesi eğitimin yanı sıra, görev başındaki Türk dili ve edebiyatı öğretmenleri için düzenli ve programlı bir hizmet içi eğitim düşünülmelidir.

9. Her derste olduğu gibi Türk dili ve edebiyatı dersinde de temel ilke, baktırarak değil, yaptırarak eğitim olmalıdır. Bu da her şeyden önce yazdırma ve konuşturma çalışmalarını, düzenli kontrol ve uyarıları, dolayısıyla öğretmenlerin bu doğrultuda yetiştirilmelerini gerektirir.

10. Öğretmenler için sübjektif ölçülerden ve politik kaygılardan uzak bir denetim, değerlendirme ve ödüllendirme sistemi kurulmalıdır.

---

¹⁸ Fatma Varış, *Öğretmen Yetiştirme Üzerine*, 50. Yıla Armağan, A.Ü. Eğitim Fakültesi yayını, Ankara, 1973, s. 62-65.

Görüldüğü gibi bu önerilerin büyük bir kısmı, yalnızca Türk dili ve edebiyatı öğretmenleriyle değil, bütün dallarla ilgilidir. Böyle olmasını doğal karşılamak gerekir. Çünkü arada sıkı bir bütün-parça ilişkisi var.

İsim hiç önemli değil. İyi ve güçlü öğretmenler yetiştirecek bir modelin adı ister eğitim fakültesi olsun, ister yüksek öğretmen okulu, ister eğitim enstitüsü, ister öğretmen yetiştirme merkezi, isterse öğretmen fakültesi. Hiç farketmez. Yeter ki, geniş taban, seçkin ve süzülmüş aday, iyi öğretmen ilkesini benimseyelim.

KAYNAKÇA

- Akyüz, Yahya**, *Türk Eğitim Tarihi*, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi yayını, Ankara, 1985.
- Aytaç, Kemal**, *Gazi M. Kemal Atatürk-Eğitim Politikası Üzerine Konuşmalar*, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü yayını, Ankara 1984.
- Cicioğlu, Hasan**, *Cumhuriyet Döneminde Öğretmenliğin Yasal Temelleri*, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fak. Dergisi, 1984, C. 17, Sayı 1-2.
- Karamuk, Ziya** (Hazırlayan), *Cumhuriyetin Ellinci Yılında Millî Eğitimimiz*, İstanbul 1973.
- Kavcar, Cahit**, *Eğitimimizde Nicelik-Nitelik ve Öğretmen Sorunu*, A.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, 1975, C.6, Sayı 1-4, s.113-126.
- , *Nitelikli Öğretmen Sorunu*, Eğitim ve Bilim Dergisi, 1980, C.5, Sayı 28.
- , *Tarihe Karışan Bir Öğretmen Yetiştirme Modeli: Yüksek Öğretmen Okulu*, A.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, 1982, C. 15, Sayı 1, s. 197-214.
- Kaya, Yahya Kemal**, *İnsan Yetiştirme Düzenimiz*, Ankara 1977.
- Koçer Hasan Ali**, *Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Problemi (1848-1967)*, Ankara 1967.
- Korkut, Hüseyin**, *Toplumun Mimarları Olan Öğretmenlere Sahip Çıkın*, Milliyet 17 Kasım 1985.
- Küçükahmet, Leylâ**, *Öğretmen Yetiştiren Kurum Öğretmenlerinin Tutumları*, A.Ü. Eğitim Fakültesi yayını, Ankara 1976.
- Millî Eğitim Bakanlığı, *Onuncu Millî Eğitim Şurası (23-26 Haziran 1981), Öneriler, Konuşmalar, Kararlar*, Ankara 1981.
- , *Onbirinci Millî Eğitim Şurası (8-11 Haziran 1982), Öneriler, Konuşmalar, Kararlar*, Ankara 1982.
- Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Başkanlığı, *Öğretmen Sorunları ve Eğilimleri Araştırması*, Ankara 1982.
- , *Millî Eğitim Hizmetinde Öğretmenler ve Eğitim Uzmanları (Durum ve Sorunlar)*, Ankara 1982.

M.E.G.S.B. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, *Japon Eğitimi* (Özel İhtisas Komisyonu) Raporu, Ankara 1985.

Oğuzkan, Ferhan, *Orta Dereceli Okul Öğretmenlerinin Yetiştirilmesi*, M.E.B., Cumhuriyet Döneminde Eğitim, İstanbul 1983, s. 595-623.

Oğuzkan, Turhan (Editör), *Türkiyede' Ortaöğretim Sorunları*, İstanbul 1981.

Özalp, Reşat ve Ataüinal, Aydoğan, *Milli Eğitimde Kongreler ve Şûralar*, M.E.B., Cumhuriyet Döneminde Eğitim, İstanbul 1983, s. 105-139.

Resmî Gazete, 18 Haziran 1983, Sayı 18081.

Varış Fatma, *Öğretmen Yetiştirme Üzerine*, 50. Yıla Armağan, A.Ü. Eğitim Fakültesi yayını, Ankara 1973, s. 47-65.